

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Kowno / gub. kowieńska / Cesarstwo Rosyjskie, ob. Kauno, Litwa

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Muzeum naukowo-przemysłowe w Kownie / Muzeum miejskie / Muzeum Ziemi Kowieńskiej

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

muzeum publiczne

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Muzeum miejskie, wielodziałowe, posiadało zbiory przyrodnicze, archeologiczne, starożytnicze, numizmatyczne, etnograficzne i przemysłowe

Daty działalności / zakres czasowy:

1898-1936

Dostępność

pełna

Typ instytucji w relacji wobec pamięci

Rodzaj pamięci

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

Obszar historyczny

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmin	Kauno miasto muzejus	1897-1910 - sala w ratuszu;

a/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Rotušės St. 15, Kaunas / Litwa tel. : +370 610 82503,	1910-1936 - stacja poczty konnej w Kownie; północne skrzydło, na piętro. W tym samym budynku w latach 1908–1919 mieszkał kustosz tego muzeum, T. Dowgird
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	http://kaunomuziejus.lt/apie-muzieju/muziejaus-istorija/	
GODZINY OTWARCIA	II – VI 10–18, VII 10–16	
DYREKTORZY	Gabrielius Sužiedėlis	
ZARZĄDCA		
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadopt owany)		

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Muzeum naukowo-przemysłowe w Kownie
Muzeum miejskie w Kownie / Muzeum Miasta Kowna

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

"[...] gromadzenie zbiorów z dziedziny archeologii, historii, etnografii, przyrodoznawstwa, rolnictwa i leśnictwa, oraz przemysłu fabrycznego i drobnego w celu wszechstronnego poznania kraju w ogólności, a gubernji kowieńskiej w szczególności (§ 1). W tym celu muzeum urządzać ma dla zwiedzających zbiory jego - odczyty (§ 8) oraz zawierać stosunki z innymi muzeami i towarzystwami naukowymi (§ 6)", za: Brensztejn Michał, *Muzeum miejskie w Kownie*, "Kurjer Litewski" 24 I 1907, nr 18, s. 2.

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Cesarstwo Rosyjskie / Gubernia kowieńska

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Rada Miasta Kowna

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Tadeusz Dowgird / Tadas Daugirdas (1852–1919) - archeolog, artysta, muzealniki; po 1863 roku uczył się w Rydze, następnie w Wilnie, gdzie wpływ wywarli na niego Edward i Alfred Römerowie. W 1869 roku wstąpił do Wileńskiej Szkoły Rysunku. W latach 1870–1872 studiował na Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, a w latach 1872–1876 na Akademii Sztuk Pięknych w Monachium. W 1877 roku otworzył swoje studio w Warszawie. W 1882 roku

wstąpił do Kurlandzkiego Towarzystwa Literatury i Sztuki. W 1883 roku poślubił Kazimierę Korybut-Daszkievicz (1859–1942). Po ślubie zamieszkał w Warszawie. W 1885 roku został członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk. Od 1907 roku pracował jako malarz-konserwator w Muzeum Miasta Kowna, a 23 stycznia 1909 roku został jego dyrektorem. Dowgird przekazał muzeum znaczną część swoich archeologicznych i etnograficznych zbiorów. To dzięki jego staraniom placówka przeobraziła się ze składu przypadkowych znalezisk w profesjonalne krajoznawcze muzeum. Nawiązał kontakty z najważniejszymi kowieńskimi przedsiębiorcami (Schmidtem, Tylmansem, Rekoszem), dzięki czemu uzyskał finansowe wsparcie na działalność muzeum. Z inicjatywy Dowgirda mieszkający wówczas w Kownie Władysław Starewicz, prekursor animacji lalkowej, stworzył dla muzeum pierwszy film dokumentalny o Kownie zatytułowany „Nad Niemnem”. W czasie I wojny światowej, podczas niemieckiej okupacji, Dowgird opiekował się muzeum i pisał dziennik. Kierował tą placówką (i mieszkał w jej budynku) do śmierci w 1919 roku. Warto także odnotować, że w 1907 roku wstąpił do Litewskiego Towarzystwa Naukowego, w latach 1910–1914 pomagał zaś w przygotowaniu wystaw dla Towarzystwa Sztuki Litewskiej. Jego teksty ukazywały się w licznych litewskich czasopismach, takich jak: „Draugija”, „Viltis”, „Lietuvos ūkininkas”, „Lietuva”, „Vienybė”. Tylko w okresie I wojny światowej opublikował ponad 130 artykułów;

prof. Edward Volteris, Łotysz, filolog, docent historii kultury Litwy na uniwersytecie petersburskim, bibliotekarz rosyjskiej Akademii Nauk, od 1922 wykładowca na Uniwersytecie kowieńskim archeologię i etnografię litewską i łotewską; po śmierci Dowgirda w 1919 r. został dyrektorem muzeum;

Karol Mekas - kustosz w okresie międzywojennym

Jonas Puzinas (1905-1978), studiował na uniwersytetach w Kownie i w Heidelbergu; w latach 1928-1930 był kustoszem w Muzeum Miasta Kowna, a od 1934 roku dyrektorem i wykładowcą miejscowego uniwersytetu. W 1940 roku przeniósł się na Uniwersytet w Wilnie, którego profesorem został w 1941 roku, i objął tam Katedrę Archeologii. Należał do pierwszego pokolenia litewskich archeologów, którzy niemal w pojedynkę organizowali pierwsze badania wykopaliskowe i wystawy, a także tworzyli od podstaw litewską terminologię archeologiczną. W 1944 roku uciekł do Niemiec, gdzie w latach 1946-1949 był profesorem na Uniwersytecie Bałtyckim w Hamburgu i dziekanem Wydziału Litewskiego, po czym wyemigrował do USA, gdzie brał udział w tworzeniu Encyklopedii Litewskiej.

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Kalendarium (historia instytucji)

- 1897 - projekt utworzenia "Muzeum Przyrodniczo-Archeologiczno-Historycznego" "złożony do opracowania instytutowi archeologicznemu w Petersburgu";
- 1898 - Eugeniusz Gałyszkin, podpułkownik artylerii fortecznej w Kownie daruje miastu zbiory geologiczno-paleontologiczne; za jego przykładem idą inni;
- 1 listopada 1898 r. - "muzeum już było jako tako urządzone i oddane do użytku publicznego" w sali ratusza;
- 28 maja 1905 (?) - "komisja ad hoc wsadzona z łona rady miejskiej" przedstawia na posiedzeniu tejże rady projekt ustawy muzeum;
- 5 listopada 1905 r. - "zatwierdzenie ministerjalne" projektu ustawy muzeum miejskiego;
- 1907 - artykuł Brensztejna w którym krytykuje nieład w muzeum i zapowiada przeniesienie zbiorów do budynku naprzeciw ratusza;
- być może pod wpływem art. Brensztejna w 1907 r. zatrudniono Tadeusza Dowgirda do opieki nad zbiorami;
- 23 stycznia 1909 roku Tadeusz Dowgird zostaje dyrektorem muzeum;
- 1910 - Muzeum Miejskie w Kownie zostało przeniesione z ratusza na drugie piętro budynku naprzeciw;
- 1910 - Dowgird projektuje dwa witraże do okien klatki schodowej z herbami z Pogonią litewską i herbem m. Kowna - Bawołem z krzyżem między rogami (wykonane przez krakowianina art. mai. Władysława Przybytniowskiego, którego pracownia witrażów "Maria" w Kownie została zniszczona w czasie I wojny; projekty i witraże zachowane w zbiorach Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus w Kownie) oraz maluje fryz podstropowy z powtarzających się eksponatów archeologicznych;
- 1936 - zbiory przekazane do Muzeum Kultury im. Witolda Wielkiego w Kownie (dziś Nacionalinis M.K.Čiurlionio dailės muziejus)

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

W 1907 r. muzeum składało się z sześciu działów:

1. Dział przyrodniczy - geologia i paleontologia głównie z daru Eugeniusza Gałyszki z 1898 r. - "przeszło 1000 okazów formacji głównie : średnio i górnodewońskiej, dolno i górnosyluryjskiej, kredowej jurajskiej itp" oraz z darów innych osób: zielniki, amonity, kości kopane, wypchane ptaki i owady.
2. Dział archeologiczny - powstały głównie z darów Konstantego Gukowskiego i ks. Józefa Żogasa; "przedmioty kamienne: 32 toporki, 11 dłut i topór-dłuto i 4 inne okazy, pochodzące z pow. gub. kowieńskiej; kilkadziesiąt przedmiotów z brązowych i żelaznych znalezionych lub wydobytych z kurhanów;
3. Dział starożytności, najuboższy - tłok pieczętny m. Jurborga, znaleziony w 1904 r. przez K. Gukowskiego; 3 kule działowe, kamienne z zamku mereckiego; 6 kul działowych żelaznych (w tym jedna z uchem prawdop. z zamku kowieńskiego), kilka starych kafli litewskich i 3 posążki brązowe bożków chińskich, z Mandżurii przywiezione;

4. Dział numizmatyczny - 400 monet i kilka medali (monety rzymskie, greckie, tureckie, i perskie z pocz. XIII w., polskie od Zygmunta I - ok. 50 szt., rosyjskie, księstw niemieckich, francuskie, hiszpańskie, włoskie, chińskie, amerykańskie i in.);
5. Dział etnograficzny - album 496 próbek tkanin włościan gub. kowieńskiej na 31 tabl., zebranych przez M. Ł. Gukowską oraz zbiór fotografii typów ludowych litewskich;
6. Dział przemysłowy - kilka okazów kowalstwa kowieńskiego.

Po 1907 r. Tadeusz Dowgird, zatrudniony do muzeum, przekazał liczące ok. 2000 zbiory prehistoryczne i kilkaset eksponatów etnograficznych.

W sierpniu 1933 r. w Muzeum znajdowało się ok. 80.000 muzealiów, w tym: z działu prehistorii 668 poz. (pod jednym numerem często wpisywano kilkaset przedmiotów z jednego znaleziska), numizmaty— 8.224 i etnografia 1.048. Kowniana wyodrębniona z całości jeszcze nie były skatalogowane.

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

W Dziale Przyrodniczym zwracał uwagę "kilkufuntowy ząb mamuta z Syberii", z daru prałata Jana Rodowicza oraz gigantyczny amonit 37 cm śr i 114 obwodu.

W zbiorach Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus w Kownie zachował się pochodzący z pierwotnej kolekcji unikatowy album zawierający 6t496 próbek tkanin włościan gub. kowieńskiej na 31 tabl., zebranych przez Melanię Ł. Gukowską.

Strategia pozyskiwania zbiorów

Dary

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

- Eugeniusz Gałyszkin, podpułkownik artylerii fortecznej w Kownie, darował miastu zbiory geologiczno-paleontologiczne; za jego przykładem poszli inni; w 1898 r.;
- Melania Gukowska przekazuje album zawierający 496 próbek tkanin włościan gub. kowieńskiej na 31 tabl; 30 VI 1898;
- Konstanty Gukowski / Konstantinas Gukovskis (1857- 25 XII 1906) - sekretarz kowieńskiego Komitetu statystycznego i profesor seminarium duchownego, katolickiego w Kownie; przekazał nieokreślone zbiory archeologiczne i tłok pieczętny m. Jurborga; przed 1907;
- ks. Jan Rodowicz (zm. 26 XII 1897) - przed 1907 zbiór paleontologiczny i mineralogiczny oraz 2-tomowy zielnik flory kaukaskiej zebranej w latach 1888-9, przekazany pośmiertnie przez wypełniającą wolę zmarłego kapitułę; zgromadzony podczas wycieczek po Kaukazie i Żmudzi; przed 1907;
- Antoni Matusewicz, właściciel fabryki pomników w Kownie, przekazał 12 VII 1906 r. "szczątki szczęki mamuta" wykopane podczas wydobywania kamienia na lewym brzegu Niemna; przed 1907;

- ks. Piotr Jurski, proboszcz popieleński, przekazał "znaczny zbiór amonitów jury popieleńskiej"; przed 1907;
- dr filoz. Otto von Mellendorff, konsul niemiecki w Kownie, ofiarował "zbiór geologiczno-paleontologiczny, zebrany w okolicach Popielan, zbiór rzadkich muszli oraz duży zielnik zebrany w okolicach Kowna w latach 1897-1901; zbiory konsula były "uklasyfikowane i napisami oznaczone, zaś opis zielnika został w r. 1902 wydany w języku rosyjskim przez radę miasta; przed 1907;
- T. Kanonow - "76 roślin [w zielniku?], zebranych w latach 1898-99 w okolicach Kowna"; przed 1907;
- Bazyli Woronkow - kilkadziesiąt okazów owadów, dwie grupy minarałów syberyjskich (73 szt.) i kilka ptaków wypchanych; przed 1907;
- ks. Józef Żogas (1869–1935) proboszcz w Rogielach z pow. jezierskiego; przekazał nieokreślone zbiory archeologiczne; przed 1907;
- Jan Chołodkowski, "leśniczy z gub. suwalskiej, ofiarował 12 przedmiotów brązowych wydobytych z kurhanów rizańsko-oksckich z wieku VIII" oraz 3 posążki brązowe bożków chińskich, z Mandżurii przywiezionych";
- J. P. Sokołow - 3 kule działowe, kamienne z zamku mereckiego o śr. 104 i dwie po 40 cm;
- Tadeusz Dowgird / Tadas Daugirdas, przekazał liczące ok. 2000 zbiory prehistoryczne i kilkaset eksponatów etnograficznych.

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

Transfery zbiorów: data, okoliczności, zakres, ostateczna lokalizacja

- przed 1907 r. - czaszka z rogami łosia olbrzymiego, znalezionej w torfowisku w Pojeziorach w pow. rosieńskim, którą "zarząd muzeum zmuszony był złożyć w depozycie do muzeum zoologicznego Akademii Umiejętności w Petersburgu", za: Brensztejn Michał, *Muzeum miejskie w Kownie*, "Kurjer Litewski" 24 I 1907, nr 18, s. 2;
- projekty witraży autorstwa Dowgirda z 1910 r. i dwa oryginalne witraże do okien klatki schodowej z herbami z Pogonią litewską i herbem m. Kowna - Bawołem z krzyżem między rogami (wykonane przez krakowianina art. mal. Władysława Przybytniowskiego, którego pracownia witraży "Maria" w Kownie została zniszczona w czasie I wojny) znajdują się obecnie w zbiorach Nacionalinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus w Kownie;
- 1936 - zbiory przekazane do Muzeum Kultury im. Witolda Wielkiego w Kownie;

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Wystawy czasowe

4 IV 1899 - "Pierwsza kowieńska wystawa sztuk pięknych i unikatów", podczas której w sali IV pokazano dary dla muzeum m.in. album M. Gukowskiej i dary K. Gukowskiego: książki XVI-XVIII w., numizmaty, eksponaty archeologiczne i kawałek meteorytu.

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

"Katalog zbiorów Muzeum miejskiego w Kownie" (rkps) - obejmujący wg Michała Brensztejn w lutym 1907 r. ok. 80 poz. inw. (zaginiony)

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

brak przed 1918

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Od 1914 w Związku Muzeów Polskich

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

Michał Brensztejn w 1907 r.

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

Brensztejn Michał, *Muzeum miejskie w Kownie*, "Kurjer Litewski" 24 I 1907, nr 18, s. 2;

Brensztejn Michał, *Tadeusz Dowgird (wspomnienie pośmiertne)*, Warszawa 1922 r.; odb. z "Wiadomości Archeologiczne" 1922, t. VII, s. 8;

Brensztejn Michał, *Nauka w Republice Litewskiej*, Warszawa 1934, s. 261-264;

Girininkas Algirdas, *Tadas Daugirdas ir Kaunas*, "Kauno istorijos metraštis" 1998, [nr 1], s. 99-104;

https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/61224/1/ISSN2335-8734_1998_N_1.PG_99-104.pdf

Kauno miesto muziejus: istorija ir dabartis, red. Reda Žekienė, Kauno 2015;

Keršytė Nastazija, *Lietuvos muziejai iki 1940 metų: Lietuvos muziejų raida XVI-XX amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje*, Vilnius 2003, s. 82-83;

M., *Kauno miesto muziejus*, „Dabartis“ 15 VI 1918, s. 3;

Nėnienė Inga, **Kumpikaitė** Eglė, **Ragaišienė** Audronė, *Audimų raktas.*

Melanijos Gukovskos kolekcija, Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus: Kaunas 2013;

Sn. [Vytautas Steponaitis], *Kauno miesto muziejus*, "Lietuvos žinias" 12 I 1914;

Treter Mieczysław, *Muzea współczesne. Studium muzeologiczne*, Kijów 1917, s. 100.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Wilno, Biblioteka im. Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk, Dział Rękopisów (Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Rankraščių skyrius):

- sygn. F. 92-37 Tado Daugirdo fondas. Kauno muziejaus ir jo direktoriaus;
- sygn. F. 154 E. Volterio fondas

Kowno, Archiwum powiatu Kowno (Kauno apskrities archyvas):

- sygn. F. 49 [Gukowski]
- sygn. F. 61 [Muzeum miasta]

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Wilno, Lietuvos dailės muziejus, sygn. ED 176039:

Fotografia: Tadeusz Dowgird w trumnie, w muzeum, 1919:

https://www.limis.lt/paieska/perziura/-/exhibit/preview/20000004629193?s_id=qQSeQL1e1Tg07GtL&s_ind=2012&valuable_type=EKSPONATAS

Ciekawe cytaty

“Niewiele tu zebrano dotąd, a jednak i to, co jest - znajduje się w okropnym nieładzie. najbogatszy dział paleontologiczno-geologiczny, widocznie kiedyś uporządkowanym przez ofiarodawców, dziś rozrzucony po paru gablotach i szafie w nieporządku. Numizmaty częściowo w gablotce, przeważnie jednak *poprzybijane są na desce gwoździami* (sic!). Fotografje typów zwalone na kupę w rzobitej gablotce, tak, jak zwalone są na kupę w kącie pod oknem książki, mające stanowić biblijotekę muzealną. Zielniki z pokruszonymi okazami, z powodu złego z nimi obchodzenia się, rzucone są na oknie. Przedmioty archeologiczne, wprowadzie w gablotce i zamknięte, atoli bez napisów. Słowem wszystko zostało zmieszane na groch z kapustą w ciasnej salce, nadedrzwiami której zawieszono napis *Muzeum*.

Nie znać tu nie tylko dłoni uczonego ale nawet pieczołowitości ludzi, dbających o pamiątki kultury swojej i miłujących porządek”

za: Brensztejn Michał, *Muzeum miejskie w Kownie*, “Kurjer Litewski” 24 I 1907, nr 18, s. 2.

“Kolekcje muzeum miejskiego są starannie uporządkowane przez aktywnego dyrektora. Początkowo niewielkie, muzeum ma teraz wspaniałą materiał do przeglądu historii Litwy. Każdy, kto przyjedzie do Kowna przynajmniej przez krótki czas, powinien odwiedzić to muzeum”, za: M., *Kauno miesto muziejus*, „Dabartis” 15 VI 1918, s. 3;

UWAGI:

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Sławomir Majoch

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

Kowno - maj 2019

METADANE* (wypełnia redaktor/moderator portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA / LICENCJE	